

KOREPETICIJA

(O FENOMENU UČENJA KROZ DOGODOVŠTINE IZ MEDRESE)

Samedin KADIĆ

Bježanija

Bijeg s korepeticije većinom je završavao pisanjem izjave. Izjava je bila pismeno obrazloženje internatskog prestupa, sa snažnim sintetičkim elementima dokumentarnosti i čiste subjektivnosti, umiljatog tona samoopravljanja i katarzičnog priznanja da je bijeg bio s predumišljajem. Dobro bi bilo znati koji genijalac je izmislio pisanje izjave. Pa dobro, možda je riječ o potrebi da se ima dokument, da se stvari imaju napisano, ali šta je s onima koji pišu izjave? Šta da napišu? Zašto bježe? Pa uvijek se piše isto. Otišao da gleda „Želju“ a napisao da je obilazio bolesnog džematliju. Bio u kupovini na buvljaku, a naškrabao da je učio džuz u Begovoj džamiji.

Nema čovjeka koji nije bježao ili osjetio potrebu da bježi. Bijeg je sigurna konstanta čovjekove historije.

Bježalo se od kuće, od škole, od žene, od politike, od pitanja koja traže odgovor, od odgovornosti, od modernih velegradskih Indijanaca, od kletve, od pajsera i čakije, od oblačne svakodnevnice i duge bezbojne dosade, od dogme i krutog pravila, od riječi osude, od gomile, od šejtana u sebi i šejtana izvan sebe, od slobode, od inkvizitorske lomače i četičkog noža, od jezive tamnice, od straha, od sebe.

Život softi u internatu je bio opcrtan raznim vrstama bježanja. U Medresi su bježanja imala pozadinu pobune, smisao borbe za slobodu. Tako se bar mislilo kad se bježalo. Sasvim drugi zaključci su donošeni kada se bivalo kažnjavano zbog pobune ili slobode. Tada se uviđalo da je sloboda samo parola za one naivne i nagle.

Ponekad se bježalo bez razloga i konkretnog motiva, samo da bi se posmatrala isparavanja iznad Miljacke, gledal tučnjava ispred neke čaršijske kafane, da bi se u prodavnici kupio jogurt a u pekari buhtla, ili, prosto, da bi se na Bentbaši udahnuo zrak iz čistog neopterećenog prostranstva. Ko nije bio zatvoren, ne zna za vrijednost nebeskog svoda, toplog utočišta svih iluzija, snova i briga.

Bježalo se na različite načine i kroz različite otvore, većih ili manjih dimenzija, ali je onaj bijeg niz gromobrane bio neprevaziđen. Ma koliko je, posmatrano sa distance, bježanje niz gromobrane bilo romantično u stvarnosti je ono bilo opasno, po cilju često besmisleno koliko i svaki avanturistički bijeg. Nevolje koje smo prebrodili u životu uvijek zauzimaju posebno mjesto u sjećanju i bude u nama neku vrstu ponosa.

Oni rijetki koji su imali pristup biblioteci bježali su kroz prozor smješten u prašnjavoj prostoriji gdje su bile poredane još prašnjavije knjige. Nekad je bilo popularno i bježanje kroz prozor stacionara, ali su u novije vrijeme, koliko nam je poznato na tom prozoru postavljene rešetke sa sasvim malim kvadratićima, neki zapleteni gelenderi, u čiji je sastav ulazio poseban spoj feruma i nekog nepoznatog elementa za kojeg kažu da je pronađen u dubokoj unutrašnjosti Marsa.

A bježalo se „u život“: na utakmice „Želje“, da bi se kupila buhtla, na koncert, na rascvrkutano sijelo, da bi se, makar na čas, pobjeglo dosadnoj internatskoj svakodnevnicu. Internat je gušio mladu dušu željnu slobode i svijeta. Odgajatelji bi stručno prilazili problemu bježanja, ali ne bi mogli odgonetnuti tu psihološku pobudu, taj besmisleni, nesvrshodni čin. Ko je bio prvi krivac za masovno bježanje sa časova iz internata? Romantična atmosfera Bentbaše? Prometnost Ferhadije? Kafe „Jasmin“ i dobroćudna konobarica što je radila u njemu? Testosteron, krv i nedostatak kvalitetne unutrašnje represije? U stvari, bježalo se od nečega, ka nečemu...

Ima nešto, odveć ljudsko u bijegu: svaki čovjek u svojoj biografiji ima neku veliku bježaniju koju ne želi pamtiti, jer ga podsjeća na slabost i kukavičluk. Tako sva bježanja postaju izraz jednog istog nastojanja da se pobjegne od sebe, od svoje sudbine. Čovjek uporno bježi, da bi na kraju shvatio da je samo podsvjesno tračao tamo gdje mu je zapisano da stigne.

Bubanje, bandak i kocka šećera

Uopće uzevši, Medresa nije vrvjela od bubalica i štrebera. Međutim, u svakoj generaciji bi se zadesio jedan istinski štreber, priča za se, koji je rušio granice fizičkog i duhovnog, spavao pet sati a učio devet, konstantno, iz dana u dan. To su bile uglavnom introvertne osobe, zakopčane duboko u svijet udžbenika i atlasa mudrosti, nezainteresovane za bilo kakav spoljni izazov i poticaj. Nisu išli u kino ni u pozorište, nisu gledali utakmice niti su uopće ulazili u društvenu prostoriju, na vikendni izlazak su nosili debeli i ambiciozni udžbenik „Povijesti islama“ ili makar neku lektiru koju

je trebalo pročitati. Poslije Medrese bi odlazili na fakultete i tamo proslavljali Medresu. Radini kao mravi, bez prohtjeva, bez ikakvih ambicija, osim intelektualnih.

Da li je igdje postojala tako duboka disproporcija među učenicima, kao u Medresi? Bilo je onih koji su učili do besvijesti, čija je životna želja bila obezbježivanje staklenog zvona u kome će upražnjavati svoju intelektualnu strast. Poznat je slučaj jednog fazana s Kosova koji je toliko učio da je konačno pao u bandak, pa ga je trebalo dozivati, davati mu vodu i kocku šećera.

Kasnije su mu odgajatelji zabranjivali da uči u prekomjernim dozama, iz zdravstvenih razloga. Bilo mu je zabranjeno ići na noćnu korepeticiju, jer je ionako imao sve petice. On bi se ipak skrivao i potplaćivao maturante samo da ga puste u njihovu sobu da uči.

A bilo je i onih koji su potplaćivali korepetitora samo da ih pusti iz internata koji ih je psihološki iscrpljivao. Jedan takav potplaćivač je bio i Čiwa.

Eh, Čiwa, Čiwa. Petljao je sa svim i svačim; kupovao je stvari skupo a prodavao duplo jeftinije, kod njega su štreberi kupovali knjige za simboličnu svotu, imao je nekog postarijeg rođaka hodžu koji je radio sa zapisima i njemu je vodio svoje zaljubljene prijatelje, uvjeravajući ih da će im nakon obavljene procedure djevojka zasigurno pokloniti ljubav - sve u okviru šerijata, jer je njegov hodža učio samo Kur'an i nije se uplitaio u mračne galaksije sihra. Vikendom je lutao po Bašçaršiji, po gradu, po Bosni, bez jasnog cilja i svrhe, bez namjere za aktom, i vraćao bi se u internat, tražeći bilo koga da ode s njim u kafić, u šetnju, bilo gdje, da mu pravi društvo. Isto tako, ko god je trebao društvo zvao je Čiwu koji nije pitao gdje treba ići. Bježao je od internata s upornošću koja je graničila s bolešću. Mogli ste ga pustiti na najduži bulevar na svijetu, dati mu dovoljnu količinu cigara i on bi išao do njegovog kraja, dok ne bi nestalo cigara, ponesen ritmom, ne pitajući se nijednog momenta šta je svrha tom hodu na beskrajnom bulevaru; besciljan, lijen i klaustrofobičan, kao i čitava generacija njegovih prijatelja, bio je lišen svake globalne vizije.

Jednom, poslije Reisove dodjele rasporeda

za ramazansku praksu, Čiwa je bio raspoređen u Konjic. U početku se radovao, otkrivši u dugim noćnim razgovorima u spavaonici da su Hercegovke dosta toplije od Bosanski, ali je ubrzo saznao da je to što je bilo ucrtano u kukama grafema Konjic, zapravo bilo selo udaljeno nekih pedeset ili više kilometara udaljeno od grada, smješteno otprilike na mjestu gdje Treskavica i Visočica podupiru nebo. Nije se bunio na radnu radost onih koji su išli u dijasporu, gdje je novac bio zagaranovan, niti je odustao kao što bi to uradio poneki neavanturistički duh među softama. Čiwa je bio tip koji nije išao samo na penale i zicere. Otišao je na svoju praksu s nesređenošću skristalisanom u svakom zglobu i s nakupljenom tugom u svom poetskom epicentru, proveo je mjesec preteške samoće, s dedama i nanama, čitajući Zagorove stripove, ne videći drugo do vrhove Treskavice. (Kroz prozor svoje sobe, iz malenog sela Arguda, Čiwa je uporno gledao Treskavicu, veličantvenu kraljicu pustoši, i mislio o svojoj samoći.) Kada je prvu noć bio na iftaru, poslije večere uz kahvu malo je razgledao po oskudnoj sobi i tako mu pogled ode kroz prozor u neku nizinu. Gledajući kroz prozor, Čiwa radoznalo upita domaćina:

„Koje je ono dole, bogati, selo?“

Domaćin je pogledao kroz prozor, nasmijao se i odgovorio: „E moj sinko, nije ti ono selo, ono su zvijezde.“

U tom ambijentu geneze, Čiwa je dobio na kvalitetu konačne usamljenosti. U Medresu se vratio bez mnogo ogorčenosti; na pitanje svojih prijatelja o djevojkama, odgovarao je da je u selu bila samo jedna pedesetogodišnja cura - starija od njegove matere.

U interenatu je Čiwa bio metafora spontanosti, samozavaravanja i neumjerenog optimizma. On nije bio varalica; nije imao set spremljenih storija koje bi ponavljao s glumačkom uživljenošću, nije znao montirati osmijeh po potrebi i situaciji, niti je taštinu zasnivaona ispraznostima, kao što su ocjene, novac, fudbalski talent, babo u Islamskoj zajednici, stan na Vratniku itd. Uglavnom, bio je meta sprdnje medresanskih žbirova, krkana i munafika. A novac je posuđivao od svakog. Kada bi mu otac donio novac, lijepu svotu, on

bi požurio da vrati svima od kojih je posudio i kada bi završio s vraćanjem, njemu bi ostalo taman toliko da kupi cigare i buhtlu u Imaretu. Iste večeri nakon što mu je otac donio novac, on bi posuđivao za predstojeće vrijeme, obećavajući da će vratiti čim mu otac dođe.

Mrzio je korepeticiju iz dna duše. Čitavo polugodište ne bi ništa učio i uvijek bi se na kraju nekako izvlačio. Sujevjeran do kraja kada je ocjenjivanje u pitanju, uvijek je nešto kalkulirao, projektovao, sređivao, samo da ne bi morao učiti. Jednom je čitavu noć tražio po internazu odijelo, jer je čuo od starijih učenika da profesoricu biologije mnogo cijeni kada se učenik dotjera i higijenski uglanca, nekakav halo-efekat valjda. Kada ga je sutra profesoricu prozvala, Čiwa je ustao, umiven, dotjeran, zalizan, sa sigurnim izrazom lica.

„Koji nukleotidi ulaze u sastav DNK? Ne znaš, dobro. Koje su metode genetičkog inženjeringa? Hajde, ako si učio moraš znati. Sjedi, jedan, i sljedeći put bolje spremi. A šteta, baš si fin momak...“

Na malom odmoru Čiwa bi sve uvjeravao kako je dlaka falila da profesoricu nasjedne na šarm. Ali sljedeći put će biti bolje.

Ni u ljubavi Čiwi nije išlo najbolje. A po stihovima koje je zapisivao na krajevima sveski i udžbenika, jasno se može zaključiti da je bio pun ljubavi. No, žene ne vole sanjare. Pa ipak, poslije povećerja, prije nego će otići na spavanje, Čiwa bi se dugo zalizivao pred ogledalom, a na pitanje zašto se sređuje pred spavanje Čiwa bi odgovorio: „Šta znaš koga ću u snu sresti!“

Ne završivši nikad Medresu, Čiwa je otišao u Ameriku. Kada se ta egzistencija sagleda u cjelini, onda nekako Amerika dođe kao jedinstvena životna neumitnost. Čiwa je i u ezelu vjerovao u američki san. Posljednja vijest o njemu stiže nam preko interneta, iz države Florida. Jedan softa koji je poslije Čiwe otišao u Ameriku, obavještava nas u rastrzanom i ne baš gramatički dotjeranom mailu da je Čiwa „haman prolupo“, da proživljava „kijamet zvani nostalgija“, da je smješten negdje na pupku Amerike, na dnu kontinenta, u blizini Tihog okeana, gdje je bošnjačka dijaspora oskudna ili gotovo potpuno neusidrena. Nakako je na sasvim suprotan kut Amerike došla informacija

kako Čiwa želi natrag u Bosnu, natrag u srednju školu. Posljednji zapis stiže nam od samog Čiwe u jednom pismu: „Ma, ja sam izgubljena duša na ovom svijetu.“

Kao šarmantan detalj u priči o Čiwi, prenosimo pjesmu posvećenu njemu, čiji je autor jedan svršnik Medrese, koji je sjedio zajedno sa Čiwom.

„Proslov o daljinama“

Obgrljen samoćom, na kojem peronu sad pušiš i gledaš u daljinu, moguću destinaciju tvog neumitnog lutalaštva? Odeš li katkad u džamiju, na podne ili džumu, makar da svedeš sedmični račun? Imaš li još skupocjenih stvari koje prodaješ zabadava, za cigare ili da zadovoljiš moćni poriv samouništenja? Donosiš li još uvijek one neopozive žitvone odluke o regeneraciji? Kršiš li ih još uvijek sa onim užurbanim sjajem u očima i podozrivom slašću u srcu? Zakucaš li ponekad na vrata onih okrutnih, u djetinjem očaju, u očajnoj žurbi za nekom bespotrebnom potrebom, kojom brzo, svjestan da je samo za kratko, želiš zatvoriti prazninu uplašene bionjača? Zasmiješ li se, bar ponekad, u tmini tvoje nadmoći, naivnim igračima - dunjalučkim pobjednicima?

Jedan filozof je rekao kako se tek s kraja vidi prava istina. Istina o Čiwi bi se mogla izraziti činjenicom da je njegov život bio dovoljno bogat za filmski scenarij ili neki književni žanr. (Medresa je oduvijek bila krcata Čiwama.) Istina o nama štreberima je sadržana u činjenici da o našim intimnostima niko nikad neće ništa napisati - ne iz mržnje ili zlobe, već iz nedostatka materijala. Možda, tek će neko napisati ponekad kritiku pretjeranog štrebanja ili citirati K. G. Junga: „Život je kriterijum istine duha. Duh koji čovjeka izvlači iznad svih životnih mogućnosti, a ispunjenje traži samo u sebi je zabludan duh...“ („Duh i život“)

Kad čovjek razmisli, i bubanje dođe kao neka bolest, kao strast i porok. „Sve može postati strast“, uči nas Singer.

Ponedjeljak

Svakog ponedjeljka, nakon što bi zapisao čas i u profesorsku rubriku unio zlokobnu odredbu „sistematizacija“, profesor tefsira bi započeo čas sicilijanskom izrekom: „Ovce su stvorene da budu strižene.“ Stabilna doza infantilne radosti na profesorovom licu zračila je varljivom solidarnošću, jer nikad nijedan pokušaj „premuntavanja“ profesora nije uspio. Sa smješkom čovjeka koji je spoznao nužnost polaganja računa u životu, profesor bi ubrao potrebnu količinu kečeva, a potom bi održao čas morala, iskreno predavanje o životu, i vjerovatno zbog te iskrenosti i nekog pozitivnog infantilizma koji su pratili pradavanje o životu, softe se ne bi ljutili na profesora, jer bi doživjele kečinu asketski, kao kosmičku zakonitost u kojoj nema mjesta sažaljenjima, empatiji, ali ni prebacivanju krivice na tuđa leđa.

Nakon prvogsata i predavanja o moralnom kauzalitetu, bilo je lakše prebroditi ponedjeljak i sa više sabura i svijesti o posljedicama primiti ostale kečine. Nema mjesta osjećaju krivnje, sve je već zapisano, ovce su stvorene da budu strižene. Ponedjeljak je uhodani sudnji dan modernog društva, neprobojni zid o koji se razbijaju sve iluzije o sretnom životu bez prisilnog rada, odgovornosti i vrednovanja. U ponedjeljak se sudi za sva vikendna opuštanja, sanjarenja ili luftarenja.

U Medresi je ponedjeljak dočekivan mahmurno nakon vikenda provedenog u hodanju, mobilnoj interakciji sa svijetom i životom. Vikend bi zamorio softe više nego cijela radna sedmica. Tako bi se vikend završio zamorom, umjesto da odmori duh i tijelo.

Kada bi u subotu zvonilo za kraj nastave, Medresa je ličila na pčelinjak. Zvono bi simbolično označilo ne kraj jedne naporne sedmice koliko početak života, iluzija i lutanja. Gdje sve softe nisu išli tokom vikenda i šta nisu imali u planu da urade! Trebalo je nadoknaditi što su časovi i korepeticije oduzele, trebalo je održati korak sa duhom vlastite generacije. Za taj dan i po obišla bi se djevojka upoznata za vrijeme ramazanske prakse, pogledala dva-tri filma, odsjedilo podobro u kaficima, otišlo bi se na utakmicu, u kino, na koncert... Samo su

štreberi ostajali u internatu, svetkujući sjećanje na ponedjeljak. U svakom svom aspektu, vikend je bio mini-slika života: iluzorna širina koja na kraju, kao u Kafkinoj pripovjetci, završi kao zamka, otvorenost prožeta konfliktom instinkata i svijesti o ispitu, želja srca da se istrigne od pravila i bar kratko zapliva u čistom eteru slobode...

U nedjelju navečer, na noćnim korepetacijama odigravala se poznata predstava sa epskim motivima, na kojoj bi junak u posljednjem trenutku prikupio iracionalne količine snage i neljudskim naporima ostvario zacrtani junački cilj. Čudno je to da nije bilo nijednog hodalčine među softama, koji, ni dvanaest sati uoči nastave, ne bi odustajao od ambicije da ispočetka nauči sve lekcije iz polugodišta; čudno, koliko je mali raspon između iluzije i objektivne samouvjerenosti. Dilema se nije svodila na pitanje da li Povijest islama spremati ili ne, već naučiti datume vladanja samo emevijskih i abbasijskih halifa ili se možda stigne i neka perzijska i turska dinastija. Iskustvo je obećavalo kečinu, ali nikad viška optimizma. Osim toga, neko je u Medresi provalio Linkolnovu parolu da ne može ne uspjeti, osim ako se odustane, pa je noćna korepeticija bila puna veselih autsajdera s historijskim ambicijama. A bilo je i onih koji su dolazili samo da bi uvjerali ostale da nema smisla sad učiti, da im ne gine august - ovce su stvorene da budu strižene.

Život je, kako već rekosmo, nalik vikendu. U njega ulaziš upozoren na svoje obaveze, da trebaš mučno raditi da bi se spremio za ponedjeljak, i nakon toga budeš prepušten slobodi koja je mjerilo tvoje vrijednosti. Ti se nakon upozorenja, koje si naivno zaboravio, zabaviš u slobodi raznim ekranima, ružičastim izlozima sjaja, daljinama koje su zabranjene, i tek se ponekad, u vrijeme samoće ili za vrijeme prolaska pored medrese, sjetiš ponedjeljka. Ali čim medresa izađe iz tvog vidokruga, usisa te svojim mednim ustima beskrajna raskoš, i opet zaboraviš na ponedjeljak, u zabavi. A kada dođe vrijeme, kada sve upućuje na ponedjeljak, a raskoš i ekarani požute u mehaničkoj aritmiji za tvoje oči, postaneš kolebljiv i užurban, pitaš se da li uopće ima smisla započinjati spremanje,

i odlučuješ se za ovo ili ono. A u ponedjeljak se bude pravedno ocjenjeno, za trud, znoj i minimalnu količinu iluzija.

Pedagogija s metodologijom sociološko-didaktičkih, psihološko-karakteroloških, historijsko-komparativnih, filantropsko-etičkih, antropološko-humanističkih, didaktičko-orijentalističkih, voluntarističko-praktičkih, kartezijansko-rušdovskih, metapsihičko-pluralističkih, materijalno-didaktičkih, marskističko-utopističkih, funkcionalističko-formalističkih, socijalno-statičkih, socijalno-dinamičkih, iracionalističko-ezoterijskih, kvijentističko-asketskih, idealističko-gnoseoloških, etimološko-egzegetskih, dijalektičko-militantnih, ekološko-futurističkih, političko-filozofskih, egzaktno-spiritualističkih, empiričko-muzikoloških, estetsko-erotskih, psihoanalitičko-higijenskih, hedonističko-epikurejskih, stoičko-indiferentnih, dualističko-dijanoetičkih, morfološko-fizioloških, emocionalno-semantičkih, globalno-masonskih, normativno-pravnih, hidrovsko-aleksandrinističkih, juridističko-apodiktičkih, monoteističko-ahlakskih, konfućijansko-taoističkih, larpurlartističko-pozitivističkih, determinističko-fatalističkih, indetereminističko-voluntarističkih, kvazifilozofsko-logičkoatomističkih, epistemološko-bifurkacijskih, heraklitovsko-hidroloških, kauzalističko-etičkih, leksikološko-tautoloških, i individualističko-kinetičkih istraživanja s, ipak, naglaskom na didaktički materijalizam.

Didaktički materijalizam možemo definisati kao prekomjerno punjenje benzina naftom ili antifrizom. Ma koliko antifrizma sipali, benzinac neće krenuti, a i ako krene, neće nikad raviti brzinu. Opet, drevni problem kvantiteta i kvaliteta, punoće i ritma, memorije i bistrine. Didaktički materijalizam ima tri neprijatelja: vrijeme, prostor i poeziju. Vrijeme kao zavičaj zaborava, prostor kao zavičaj iskustva i poeziju kao zavičaj kreativnosti.

U Medresi se didaktički materijalizam se očitovao kroz formu jedne simpatične reklame

o jedinstvu ovozemaljskog i onozemaljskog, o školi koja objedinjuje kulturu vjerskih disciplina i svjetovnih nauka, klasično i egzaktno, tradicionalno i pozitivno. Na raznim manifestacijama i godišnjicama, profesori su za mikrofonom, sporo i ženski elokventno, nabrajali silne predmete koji se izučavaju u Medresi, sa uhom spremnim na eho ushićenja. Akaid, ahlak, matematika, bosanski jezik, arapski jezik, turski jezik, latinski jezik, engleski jezik, povijest islama, historija, tefsir, hadis, geografija, fizika, hemija, biologija, imamet, fikh, pedagogija, metodika, filozofija, sociologija, kiraet, informatika... aplauz!

Ako je već Gazi Husrev-beg u svom zavještenju zapisao da Medresa treba da prati diktat i duh vremena, onda treba poštovati vakifov vasijet i u ovom vremenu globalne komunikacije.

Osnovna parola ovog vremena, ovog postgeografskog vremena jeste jasna poruka o relativnosti materijalizma i kvantiteta, relativnosti činjenica i pozitivnog znanja. Ako Gazali naučio tovar knjiga da mu više razbojnici ne bi mogli „ukrasti znanje“, za tim danas nema potrebe: informacija je dostupna uvijek i svugdje. Činjenice nisu svrha same sebi, one služe samo kao stepenice koje se odbacuju nakon što se stigne na cilj.

Metoda kojom se služi didaktički materijalizam jeste prisila. Još je Karl Marks pisao kako svaki rad iz nužnosti i prisile donosi mrzovolju i nezadovoljstvo. Ljudi koji rade samo zbog plate ili učenici koji uče samo zbog ocjene, i nemaju nikakve slasti u svom radu, pate od nedostatka individualnosti. Samo rad iz slobode zadovoljava čovjeka i ispunjava njegovu individualnost. Čemu je sloboda uzrok, to ima vrijednost. Savremene pedagoške tendencije idu u pravcu da razvijaju kod učenika onu sposobnost za koju ovi imaju interesovanje, talenat i ljubav. Očito da didaktički materijalizam nije ekvivalentan savremenim pedagoškim tokovima, i prema tome, „duhu vremena“.

Inače, muslimani su ljudi koji bukvalno mrze misliti. Oni vole ponavljati, vole hifziti i memorisati. Oni vole bubati. U Medresi je tako bubanje bilo neupitni sinonim učenju uopće. Na korepeticijama se odigravala opća povijest

muslimanske epistemologije. Softe su učile bez olovke, što je skandalozna činjenica u optici moderne metodike. Vrata invencijama su tako bila a pripri zaključana jednom atavističkom dispozicijom znanja. Znanje je bilo sinonim materiji koja je po memorisanju ostajala amorfnu i statičnu. Čuvanje tradicije se pretvorilo u mortifikaciju tradicije. Vibrirajući, tekući, pjenušavi, hućeći život znanja je postao mirna, romantična, sjenovita, ustajala bara. Korepeticije su znale samo za zauvijek dato znanje. Mladost, kao antropološka i duhovna kategorija, kao načelo života otvorenog za iskustvo i različitost, života žednog novog i novog, iščezla je pod teretom nabubanog. Korepeticije su od softi pravile starce.

Jusuf Karadavi je u „Razumijevanju prioriteta“ napisao sjajne kritike bubanja u islamskim školama. Pa ipak, tretiran u optici fikha problem učenja je samo polovično osvjetljen. Ne radi se toliko o poremećenoj hijerarhiji prioriteta u odnosima razumijevanja i pamćenja, koliko o činjenici da hifz postao univerzalna forma muslimanskog znanja. Naime, nije riječ o razumijevanju formi, već o potrebi da forme budu oblikovane u borbi s vremenom i životom. U „Razumijevanju prioriteta“ Karadavi piše: „Ne želim reći da hifz nema vrijednost i da sposobnost pamćenja kod čovjeka nije bitna. To nije tačno. Ali, želim reći da je hifz samo riznica podataka da bi se njome kasnije okoristilo. Hifz nije sam sebi cilj, nego je sredstvo za nešto drugo. Greška u koji su pali muslimani je pridvanje veće pažnje hifzu nego razumijevanju. Dali smo mu više no što mu pripada i vrijedi.“

Hafizi su bili gospoda u internatu: učili su sami u sobama, nisu morali ići na korepeticiju, imali su besplatan internat, mogli su spavati za vrijeme korepeticije ili odigrati koju partiju šaha s hafizom iz susjedne sobe, mogli su raditi sklekove, trbušnjake, piti kahvu, čaj, mogli su učiti ležeći ili gledati kroz prozor na uznemirenu čaršiju. Osim toga, hafizi su imali i druge beneficije; raznorazne arapske organizacije su dodjeljivale stipendiju za učenje hifza, bule su se ložile na hafize, odgajatelji su ih poštovali a profesori su im davali dobre ocjene ili im ne bi upisivali loše kada hafizi ne bi bili spremni.

Oni koji su čitali nisu imali takav tretman. Oni koji su sanjali druge neke snove nosili su na sebi poglede podozrenja.

Didaktički materijalisti među profesorima uvijek su svoj materijalizam opravdavali simpatičnom izrekom: „Od viška glava ne boli.“

Kada bi se softe žalile na preopterećenost gradivom, uvijek bi ih dočekivala bezdušna mudrost o višku i bolovima. Jo uvijek vruće krvi, puni zdravlja, spremni da ponesu to malo viška pa makar i glava zaboljela, oni su ostajali bez odgovora pred bezdušnom izrekom.

Turbo vječnost

Kod Kiekedaarda u „Ili-Ili“ („Estetska legitimnost braka“) nalazimo sjajan crni humor: Probudi se mučenik u paklu i prilično mahmuran i smoren upita sotonu: „Oprostite, koliko je sati?“ Sotona pažljivo pogleda pitca i odgovori: „Vječnost.“

Da je odgovatelj probudio na korepeticiji bilo kojeg maturanta naše generacije i pitao ga: „Znaš li, momčino, koliko je sati?“, maturant, da je smio, sigurno bi odgovorio: „Vječnost.“

Ponekad je korepeticija ličila na Kierkegaardov pakao; ponekd bi se vrijeme odužilo i mislilo se da se korepeticija nikad neće završiti, da internat nikad neće proći. Ponekad bi minute prolazile kao sati, dok je sa čaršijskih

ulica dopirala muzika, mirisi i smijeh, a u krvi kolao uragan. Softe ti tada sanjale o nekom bržem vremenu koje će epizode korepeticijske muke ubrzati a bezbrižnost zaustaviti i usporiti do zasićenja. Ali, život je bio nemilosrdan, praveći obrat u proticanju muke i bezbrižnosti. Sve što je ugodno brzo prođe, dok je nesreža sekundarni oblik vječnosti.

Maturanti su željeli premijere i senzacije. Šta vrijedi život ako liči na ustajalu vodu? Tako bi se korepeticijska vječnost mjerila senzacijama ili bijegovima u čaršiju. Svaki softa koji je imalo razmišljao, dobit će na filozofskoj težini. Shvatiće da je dosada sinonim vječnosti, a vrijeme događanju ili kretanju.

Nema vremena bez kretanja, ni vječnosti bez dosade. Korepeticije će biti uzrok onim raspravama, kada bi korepetitor napustio razred, o tome hoće li u džennetu biti dosadno. U džennetu, šta je svrha, cilj? Gdje idemo? Tek tako, samo vjekujemo? Onda bi se javio neki štreber koji je zamišljao džennet kao jednu finu korepeticiju, i tako pokvario cijelu raspravu.

Korepeticijska vječnost bi se završila kao i svaka dunjalučka vječnost. Maturanti bi završavali Medresu i onda tonuli u život. Neko bi se oženio, neko radio, neko vječno studirao, ali svi su imali utisak da život prebrzo protiče a oni ništa ne uspijevaju. I danas, danas bi dali sve na svijetu samo za jedan sat korepeticijske vječnosti.

Summary

PRACTICE

(On phenomenon of learning thorough adventures from the Madrasah)

Samedin Kadić

This article examines phenomenon of learning in the Islamic schools through retrospective description of practice as a separate boarding-school program in the Ghazi Husrev-bey's Madrasah boarding-school. For the author, practice is a symbol of Muslim relationship with knowledge, where learning through memorizing, acts as undisputed equivalent of knowledge in general. Creativity, reading and thinking are second-class ideals. Individual fates of the students are unfolding in the shadow of practice, didactic materialism, learning by memorizing and unsuccessful methodological methods. Those students, in fact, remained denied of their youth, creativity and synthesis that is acquired based on their own experiences, due to atavistic understanding of knowledge. In addition, practice reveals a specific epistemological discourse specific for almost all of the Muslims schools. That discourse persists for thousands of years and represents one of the fundamental causes for the Muslim decadence.

موجز

المذاكرة الجماعية

(ظاهرة الدراسة من خلال المغامرات في المدرسة الإسلامية)

سامدين قاضييتش

يتحدث هذا المقال عن ظاهرة التعليم في المدارس الإسلامية من خلال استعراض المذاكرة الجماعية في السكن الداخلي لمدرسة الغازي خسرو بيك الإسلامية. يرى الكاتب أن المذاكرة الجماعية تمثل رمزا لموقف المسلمين من العلم، حيث يرون أن الحفظ عن ظهر قلب يعادل – دون أدنى شك – العلم عموماً. أما الإبداع والقراءة والتفكير فهي مثاليات من المرتبة الثانية. ولكن أقدار التلاميذ كانت تسير في ظل المذكرة الجماعية والمادية التدريسية والحفظ عن ظهر قلب، والإخفاقات المنهجية. إن الفهم القديم (على طريقة الأجداد) للعلم حرم التلاميذ من شبابهم ومن الإبداع واتخاذ القرار بناء على تجاربهم الذاتية. كما أن المذاكرة الجماعية تظهر اتجاهها خاصاً في النظرية المعرفية، تتميز به جميع المدارس الإسلامية تقريباً. ويستمر هذا الاتجاه ألف سنة، وهو أحد أسباب تخلف المسلمين.